

Курбет Олександра Петрівна,
науковий співробітник відділу економічної історії
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

КИЇВСЬКА ПОЛІТЕКОНОМІЧНА ШКОЛА ПРО ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Господарський розвиток другої половини XIX – початку XX ст. характеризувався активним становленням та розвитком підприємництва. Це відповідним чином позначилося на дослідженнях вчених-економістів, які говорили про важливу роль останнього у народному господарстві і називали його «центром, довкола якого групуються економічні явища та відносини» [1, с. 112].

Представники Київської політекономічної школи серед інших питань, які включає теорія підприємництва, розробляли питання впливу ендогенних та екзогенних факторів на розвиток підприємництва. Ці розробки і сьогодні є важливою складовою теорії підприємництва. Так, в сучасних дослідженнях розглядається ціла низка даних чинників, які, попри наявність в економічній літературі різних поглядів, можна певним чином згрупувати. До зовнішніх включають природно-демографічні, соціально-культурні, технологічні, економічні, інституційні, правові та політичні, а до внутрішніх – розвиненість відносин власності та особливості внутрішньої організації господарських осередків, особливості ієрархічної структури, форму і характер управління організацією тощо.

Київські вчені-економісти називали наступні чинники розвитку підприємництва: зміни законодавства та досконалість правових норм (зокрема стосовно законів про власність, про товариства, договори, фабричне законодавство тощо), державне втручання в економіку, інвестиційне забезпечення, підприємницьку активність і господарську самостійність населення. Особлива роль відводилась банківському кредиту, який значно скорочував потребу народного і світового господарства в грошах. Кредит чинив вплив на всі форми підприємництва різних масштабів. Своім існуванням йому були зобов'язані великі промислові підприємства, залізниці, канали, пароплавство тощо, а існування спрощених форм кредиту, на думку вчених, сприяло поширенню початкових (примітивних) форм підприємництва.

На межі XIX – XX століть значний вплив на розвиток підприємництва, в якості екзогенного чинника, здійснював розвиток інфраструктури. Зокрема це стосувалося бурхливої розбудови залізничної мережі того періоду, що зробило останню ключовим елементом інфраструктури ринкового господарства. Засновник Київської політекономічної школи М. Х. Бунге зазначав, що залізниці отримали «значення органу людських відносин і панівного засобу для перевезення товарів у Старому та

Новому світі» і стали «умовою добробуту і окремих сіл і цілих царств» [2, с. 372]. Для отримання найкращого результату від розвитку підприємницької діяльності київські вчені-економісти наполягали на системному вирішенні питань організації та розбудови шляхів сполучення. Тому необхідну умову здійснення найбільш корисного впливу залізничного транспорту на господарське життя країни вони вбачали в оптимальному облаштуванні під'їзних шляхів. З цього приводу вдало висловився А. Я. Антонович, порівнюючи штучно створювану мережу залізниць із природною мережею водних сполучень, – «великі ріки тому і великі, бо існують мілкі джерела води, які їх живлять. Так само і великі шляхи сполучення можуть правильно функціонувати лише тоді, коли в країні правильно і систематично організовано середні та малі шляхи» [3, с. 621].

Важливого значення вчені надавали світовому досвіду розвитку підприємництва та загальносвітовим тенденціям економічного розвитку. Підкреслюючи, що вітчизняне підприємництво має всі можливості для успішного функціонування, київські вчені вказували на необхідність звернення до наявного світового досвіду як однієї з умов уникнення помилок при його розбудові. Виокремлення культурно-історичних факторів, як-то: звичаї, мораль, освіченість, історичний розвиток тощо, дозволяють говорити про прихильність київських вчених до методології німецької історичної школи та теоретичну спорідненість цих наукових шкіл у трактуванні ролі неекономічних чинників господарського розвитку.

У дослідженнях представників Київської політекономічної школи особливе місце відводилось підприємцю та духу підприємливості як здатності підприємця особливим чином поєднувати фактори виробництва (землю, працю та капітал). Дослідження сил природи спершу давало можливість застосовувати їх у виробничій діяльності та з плином часу людина навчилася керувати цими силами, про що говорить застосування сили пару та електроенергії на виробництві. Київські вчені писали про те, що можливості використання сил природи у виробничому процесі ще не вичерпані і саме від людини – підприємця – залежить подальший розвиток господарства на основі застосування останніх розробок науки та техніки. Варто зауважити, що київські вчені розглядали дух підприємливості в якості основного внутрішнього чинника розвитку підприємництва, який постійно дає нову поживу господарській діяльності та відкриває нові шляхи і здійснює нові завоювання у всіх галузях господарства [4, с. 69].

Звернення до теоретичних напрацювань представників Київської політекономічної школи, розкриває перед нами широке коло питань з галузі теорії підприємництва. Пильний розгляд ендогенних та екзогенних чинників розвитку підприємництва, дозволяє зробити висновок про співзвучність ідей Київської політекономічної та німецької історичної шкіл, зокрема в частині застосування історичного підходу до дослідження господарських явищ та процесів, і надання важливого значення культурному середовищу в питанні розвитку господарства країни на ринкових засадах. Київські вчені наблизилися до сучасного трактування,

виокремивши чинники розвитку підприємництва, які можна згрупувати у політико-правові, економічні, технологічні та природно-демографічні.

Список використаних джерел

1. Воблый К. Г. Начальный курс политической экономии (история, теория и финансы) / К. Г. Воблый. – Киев, 1918. – 252 + IV с.
2. Бунге Н. Х. Политико-экономическое обозрение 1855 – 1857 годов. I. Железные дороги земного шара / Н. Х. Бунге // Отечественные записки. – 1858. – Т. CXVII. – № 4. – С. 371-408.
3. Антонович А. Я. Курс политической экономии: Лекции читанные в университете Св. Владимира профессором А. Я. Антоновичем / А. Я. Антонович. – Киев : В университетской типографии, 1886. – VI + 654 с.
4. Пихно Д. И. Основания политической экономии. Выпуск первый. Пособие к лекциям. Профессора университета св. Владимира Д. И. Пихно. / Д. И. Пихно. – Киев: Высочайше утвержденное Товарищество печатного дела и торговли И. И. Кушнерев и Ко в Москве, Киевское отделение. 1890. – VI + 168 с.

Радченко Роман Володимирович,
аспірант відділу теорії економіки і фінансів ДННУ
«Академія фінансового управління»

ПИТАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА В ТЕОРІЯХ НЕОШУМПЕТЕРІАНСТВА

В структурі сучасної економічної науки, зокрема її гетеродоксальних теоріях, помітне місце займає неошумпетеріанство. Зазвичай воно ототожнюється з еволюційною економічною теорією, що базується на іншому, ніж економічна ортодоксія, теоретично-методологічному та філософському фундаменті і охоплює ряд концепцій альтернативних неокласичному мейнстриму.

Неошумпетеріанство становить собою ту галузь економічних досліджень, яка займається аналізом динамічних процесів, що призводять до якісних трансформацій економіки. Останні пов'язані з впровадженням нововведень у найрізноманітніших видах та формах. Крім технологічних інновацій, вони охоплюють також організаційні, інституційні та соціальні інновації, інновації у банківській та фінансовій системах і т.п. У цьому найширшому розумінні інновації визначають майбутній потенціал розвитку соціально-економічних систем.

В неошумпетеріанстві інноваційне підприємництво відіграє аналогічну роль, як ціна і ціновий механізм в неокласичній економічній теорії. Інноваційна конкуренція займає місце цінової конкуренції як механізм координації економічних інтересів. Отже, в цілому дослідження інновацій, інноваційного підприємництва, інноваційної